

ترجمه انگلیسی

جدید

از

﴿قرآن کریم﴾

بهاء الدین خرمشاهی

اثر می گذرد، باتوجه به رویداد عظیمی، چون انقلاب اسلامی ایران و جلب شدن توجه سیاسی و فرهنگی کشورها و ملل سراسر جهان، به اسلام و ایران و انقلاب اسلامی ایران، روند ترجمه قرآن به بسیاری از زبانها بالا گرفته است و اگر حدس بزنیم که قرآن کریم، تاکنون به حدوداً ۱۵۰ زبان از زبانهای بشری ترجمه شده است، حدسی بی پایه و گراف نیست. و برای آن که غره نشویم، یادآوری این نکته لازم است که: کتاب مقدس (عهدین) به تقریباً تمامی زبانهای روی زمین (بیش از دوهزار زبان و گویش) ترجمه شده است. گسترش تاریخی و جغرافیایی استعمار و فعالیتهای بسیار گسترده هیأت‌های تبشیری و تبلیغی در امر ترجمه فراوان کتاب مقدس، به

در کتابشناسی جهانی ترجمه های قرآن مجید، که به ویرایش اکمل الدین احسان اوغلی در سال ۱۹۶۸ انتشار یافته است، ۲۷۶۲ ترجمه یا تفسیر قرآن (چون طبعاً همه تفسیرها ترجمه قرآن را نیز در درون خود دارند) که در فاصله سال ۱۵۱۵ میلادی (زمان انتشار نخستین ترجمه قرآن) تا ۱۹۸۰ انتشار یافته اند، درج شده است. از توجه به کمبود ترجمه های فارسی در این کتابشناسی جهانی و ارزشمند، می توان به تقریب احتمال داد که ترجمه های قرآن کریم، از ۳ هزار فقره برمی گذرد. اما همین کتابشناسی، نشان می دهد که تعداد ۲۷۶۲ فقره ترجمه قرآن، نه به هزاران و صد‌ها زبان، بلکه فقط به ۶۵ زبان است. در يك دهه ونیمی که از جمع و نشر این

این ترجمه تاکنون نزدیک به یکصد و پنجاه بار تجدید طبع یافته است.

در کتابشناسی جهانی ترجمه های قرآن، تعداد ترجمه های انگلیسی قرآن به تفکیک یاد شده است. یعنی تعداد ترجمه های ناقص یا برگزیده ۲۹۵ و تعداد ترجمه های کامل ۱۳۱ فقره (← نقد «کتابشناسی جهانی ترجمه های قرآن مجید»، نوشته مرتضی اسعدی. در مجله مترجم، شماره ویژه مباحث ترجمه قرآن، سال سوم، شماره دهم، تابستان ۱۳۷۲، ص ۲۱۵) باید توجه داشت که این کتابشناسی، تعداد و مجموع چاپهای ترجمه های انگلیسی قرآن را تا سال ۱۹۸۰ به دست داده است، نه تعداد دفعات ترجمه را.

یکی از قرآن پژوهان پاکستانی به نام ا.ر. قدوائی، مقاله بسیار پربراری تحت عنوان: «کتابشناسی گزیده ترجمه های انگلیسی قرآن کریم» در نشریه همدرد اسلامیکوس (به زبان انگلیسی، سال یازدهم، شماره چهارم، تابستان ۱۹۸۸) به طبع رسانده که ترجمه شیوای آن به قلم آقای علی حقی در همان شماره پیشگفته از مجله مترجم، به طبع رسیده است. قدوائی در این کتابشناسی توصیفی و انتقادی، ۳۵ ترجمه کامل انگلیسی از قرآن کریم را که از دیرباز، تا زمان نگارش مقاله، به قلم مسلمانها یا غیرمسلمانها انجام شده به تفکیک معرفی و اجمالاً نقد کرده است. یکی از ترجمه های مشهور قرآن کریم،

این همه زبان، مدد رسانده است. از میان تقریباً ۳ هزار ترجمه ای که به حدوداً ۱۵۰ زبان، صورت گرفته است قدیمی ترین ترجمه به زبانهای شرقی، به زبان فارسی است. ترجمه تفسیر طبری که در نیمه قرن چهارم هجری، در عهد سامانیان و به درخواست و دستور آنان فراهم آمده است و چند دهه پیش، به همت شادروان، حبیب یغمایی هفت جلد آن در چهار مجلد، به بهترین وجهی تصحیح شده و به طبع رسیده است، تا یک دهه پیش قدیمی ترین ترجمه قرآن کریم به فارسی و هر زبانی، شمرده می شد. ولی کشف و تصحیح و طبع «قرآن قدس» به همت استاد دکتر علی رواقی نشان داد که زبان فارسی بسیار کهن این ترجمه، حدوداً یک تا نیم قرن قدیم تر از ترجمه تفسیر طبری است.

قدیمی ترین ترجمه قرآن، به زبانهای اروپایی، ترجمه لاتینی قرآن است، به قلم روبرت، اهل کتون، که در سال ۱۱۴۳ میلادی [= ۵۳۸ هجری قمری] انجام گرفته و نسخه خطی آن در یکی از کتابخانه های پاریس محفوظ است (برای تفصیل ← دایرة المعارف اسلام، به انگلیسی، طبع دوم، مقاله «قرآن»). قدیمی ترین ترجمه انگلیسی قرآن مجید، ترجمه الکساندر راس است (۱۶۴۹ میلادی = ۱۰۵۹ ق). دومین ترجمه قدیمی و مهم قرآن به انگلیسی، ترجمه جورج سیل G.Sale است (۱۷۳۴م = ۱۱۴۷ ق).

نقد و معرفی

رسید که ده - پانزده آیه و عبارت در قرآن کریم هست که نظرگاه و به تبع آن، ترجمه مترجم شیعی، با نظرگاه و به تبع آن، ترجمه مترجم اهل سنت، تفاوت دارد، که بعضی از آنها عبارتند از:

۱. آیه هفتم سوره آل عمران که سنتاً قرآن شناسان و مفسران شیعه، به اقتدای ائمه اطهار (ع) و راسخان در علم، عبارت قرآنی «والراسخون فی العلم» را به «اللّه» عطف می کنند و نتیجه قرائت آنان که طبعاً در ترجمه های فارسی یا انگلیسی یا هر زبان دیگری ظاهر می گردد این می شود که: راسخان در علم (در درجه اول معصومین چهارده گانه، علیهم السلام، سپس فاضلان مفضال و قرآن شناسان راسخ در علم و ایمان) نیز بعد از خداوند، دانای تأویل متشابهات قرآنی هستند. اما اکثریت اهل سنت طرفدار قرائت وقف بعد از «اللّه» هستند که نتیجه قرائت آنان این می شود که تأویل قرآن کریم را، فقط خداوند می داند (کسانی که خواهان تفصیل بیشتری در این باب هستند به مقاله های «تأویل» و «آیا تأویل قرآن را فقط خداوند می داند؟» نوشته راقم این سطور، در کتاب قرآن پژوهی مراجعه فرمایند).

۲. مورد دیگر از تفاوت نظرگاه و قرائت و سپس ترجمه و تفسیر شیعه با اهل سنت، در آیه وضوست (سوره مائده، آیه ۶).

۳. مورد دیگر، در آیه تطهیر است. (سوره

ترجمه م. ه. شاکر، قرآن پژوه مسلمان شیعی پاکستانی است. معلوم نیست این ترجمه نخست بار، در چه سالی انتشار یافته است. زیرا، نه مترجم در مقدمه کوتاه خود، به آن اشاره کرده است و نه ناشر ایرانی تجدید چاپ کننده آن، به شیوه افسست، یعنی انتشارات شفق قم. اما از قراین حدس می توان زد که متعلق به دوسه دهه پیش است. شاکر، قرآن پژوه دانشوری است و از توجه به دقایق ترجمه او (فی المثل ترجمه «هل اتی علی الانسان حین من الدهر» به

There surely came over man a period of time)

برمی آید که با تفسیر و تفاسیر قرآنی انس دارد.

مشخصه اصلی ترجمه او این است که به زبان انگلیسی امروزی است، نه انگلیسی کهن یا کتاب مقدسی، که آکنده از عبارات و تعبیرات مهجور است. مشخصه مهم دیگر ترجمه شاکر، توجه به دیدگاه شیعه امامیه در ترجمه قرآن کریم است. راقم این سطور، تا پیش از ملاحظه این ترجمه، به مسأله تفاوت نظرگاههای شیعه و اهل سنت در ترجمه قرآن توجه نداشت، چرا که آرمان و شعارش این بود که از حبل المتین قرآن که وحی نامه قدسی الهی است و مابه الاتفاق ام و مذاهب اسلامی، نباید خدای ناخواسته مابه الافتراق ساخت. ولی با نگاه ثانوی و تأمل بیشتر به این نتیجه

احزاب، آیه ۳۳)

۴. مورد دیگر در آیه استمتاع است که شیعه از آن، جواز مُتعه (نکاح منقطع) را استنباط و به آن استناد می کند (سوره نساء، آیه ۲۴)

۵. مورد دیگر، در آیات مربوط به رؤیت یا عدم رؤیت الهی و لقاء الله است.

۶. مورد دیگر، آیه مربوط به خمس است. (سوره انفال، آیه ۴۱)

۷. مورد دیگر درباره ترک اولاهای منسوب به انبیاء عظام الهی و به کار برده شدن تعبیر «ذنب» و نظایر آن در حق ایشان و نیز حضرت خاتم الانبیاء است که شیعه چون قائل به عصمت بی قید و شرط همه انبیاء در عهد قبل و بعد از نبوت ایشان است و اهل سنت به اندازه شیعه در این باره قاطعیت ندارند، لذا این تفاوت نظرگاه کلامی آنان، طبعاً در فهمشان از آیات ذی ربط و ترجمه و تفسیرشان از آن منعکس می گردد.

چنانکه ملاحظه می شود تفاوت نظرگاه قرآن شناسی و قرآن پژوهی شیعه و اهل سنت، ناچیز و بی اهمیت نیست. همین است که سازمان تبلیغات اسلامی ترجمه م. ه. شاکر را که هم شیعی است و هم سلیس و سراسر است و امروزی برمی گزینند، و از آن جا که هیچ ترجمه ای از قرآن، برخلاف نص مستبرک و مقدس قرآن کریم، مصون از خطا نیست، لذا برای رفع اغلاط و سهوها و اشتباهات علمی،

عقیدتی و زبانی و ادبی، آن را به زیر ذره بین نقد و نظر دوتن از قرآن پژوهان و انگلیسی دانان دانشور معاصر، آقایان دکتر مهدی گلشنی و محمدجعفر خلیلی می سپارد.

دکتر مهدی گلشنی (متولد اصفهان ۱۳۱۷ ش) دارای دکترا در رشته فیزیک (سال ۱۳۴۸، از دانشگاه کالیفرنیا، برکلی)، استاد دانشگاه صنعتی شریف است و آثار و تحقیقات عدیده ای در زمینه های تخصصی و تحقیقی دارد. جدا از زمینه های علمی و فیزیکی آثاری در زمینه فلسفی و قرآن پژوهی دارد. از جمله: تحلیلی از دیدگاههای فلسفی فیزیکدانان معاصر؛ و قرآن و علوم طبیعت.

دکتر گلشنی، عضو فرهنگستان علوم و رئیس گروه علوم پایه در آن فرهنگستان، سرپرست گروه علوم پایه در شورای عالی برنامه ریزی، عضو شورای علمی مرکز تحقیقات فیزیک نظری در ریاضیات، و رئیس مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی است.

همکار فرزانه ایشان در کار بازبینی و بهسازی ترجمه شاکر، استاد محمدجعفر خلیلی (متولد نجف اشرف، ۱۳۰۲ ش)، فارغ التحصیل دوره زبان انگلیسی از دانشگاه بغداد (دارالمعلمین العالیة)، و فارغ التحصیل دوره فوق لیسانس زبان و ادبیات انگلیسی دانشگاه کمبریج (۱۳۳۵ ش) و در حال حاضر، مسؤول واحد نقد و بررسی سازمان تبلیغات اسلامی است.

عین آن را در ترجمه محفوظ داشته اند، و در پایان هر دفتر، فهرستی از آنها باتوضیح لازم به انگلیسی عرضه داشته اند که نهایتاً به صورت فرهنگواره ای در پایان ترجمه کامل اثر خواهد آمد. بعضی از این گونه کلمات، در دفتر اول عبارتند از: الله، اعراف، آیات، فرقان، غیب، حج، حلال، حنیف، ابلیس، امام، اعتکاف، جاهلیت، مناسک، مقام ابراهیم، المشعر الحرام، المسجد الحرام، مسلم، قبله. و این کار، کار سنجیده ای است. و این کلمات کلیدی قرآنی و اسلامی، در عرف اسلامشناسی اسلامشناسان غرب هم، عیناً، به همین صورت قرآنی - عربی اش رواج دارد. جدیدترین کلمه ای که از این دست در فرهنگ عادی زبان انگلیسی راه یافته است ان شاء الله است، که در فرهنگ آکسفورد طبع جدید ملاحظه می شود. خداوند بر تأیید و توفیق دست اندرکاران این طرح عظیم بیفزاید. بّمّنه و کرمه.

این ترجمه بازنگریسته و تهذیب یافته، ۳ جزء، ۳ جزء در ده دفتر، به صورت دوزبانی، یعنی با دربرداشتن متن مقدس قرآن کریم، به صورت يك صفحه به يك صفحه روبه روی هم، برنامه ریزی شده است. دفتر اول ۷۶+۷۶ صفحه (از آغاز قرآن تا پایان سوره آل عمران) در سال ۱۳۷۱ (=۱۹۹۲م / ۱۴۱۳ق) از سوی سازمان تبلیغات اسلامی انتشار یافته است. دفتر دوم در آستانه نشر است. امید است در تکمیل این طرح ارزشمند، تسریع شود، به نحوی که شاید به عنایت الهی سالی دو دفتر از آن، ابتدا به همین صورت یعنی جزوات کم حجم یا جلد نازک، و سپس در يك مجلد واحد با طبع و تجلید مطلوب انتشار یابد. ویراستاران قرآن پژوه و کاردان این ترجمه، مقدمه متینی بر این اثر، در آغاز دفتر اول نوشته اند و گفته اند: که بعضی کلمات کلیدی (اعم از اعلام یا اصطلاحات و غیره) قرآن کریم را نمی توان به انگلیسی درآورد، لذا